

Viisaudesta

1676

Viisaus on kaikkien tieteiden periaatteiden täydellinen tuntemus ja niiden soveltamisen taito. Nimitän *periaatteiksi* kaikkia perustavia totuuksia, jotka riittävät kaikkien tarvittavien johtopäätösten tekemiseen pienen harjoittelun ja soveltamisen jälkeen. Sanalla sanoen se, mikä auttaa ohjaamaan henkeä säätelemään tapoja, hankkimaan kunniallisen toimeentulon (kaikkiolla, vaikkapa barbaarien keskellä), säilyttämään terveyden, tekemään itseään täydellisemmäksi kaikenlaisissa asioissa, joissa se voi olla tarpeen, ja viimein huolehtimaan elämän mukavuuksista. Taito soveltaa näitä periaatteita eri tapauksiin käsittää hyvän harkitsemisen tai järkeilyn taidon, taidon keksiä tuntemattomia totuuksia ja lopulta taidon palauttaa mieleen se, mitä tiedetään jostakin määrätystä asiasta, kun tarve niin vaatii.

Hyvän järkeilemisen taito koostuu seuraavista perusohjeista.

1) Ei saa koskaan pitää totena muuta kuin sellaista, mikä on niin ilmeistä, ettei voida löytää mitään aihetta epäillä sitä. Siksi olisi hyvä näiden tutkimusten alussa kuvitella olevansa kiinnostunut puolustamaan vastakkaista [kantaa], jotta nähtäisiin, voisiko tämä inttäminen herättää meidät löytämään jotakin painavaa sanomista sen puolesta.¹ On nimittäin vältettävä hätäisiä johtopäätöksiä, eikä asioihin tule liittää muuta kuin sitä, mikä niihin kuuluu. Ei myöskään saa koskaan olla dogmaattinen.

2) Kun ei näytä olevan keinoa päästä tähän varmuuteen, täytyy tyytyä todennäköisyyteen odottaessa lisävalaistusta. On kuitenkin erotettava todennäköisyydessä asteita ja muistettava, että kaikki, mitä johdamme vain todennäköisestä periaatteesta, kärsii lähteensä epätäydellisyydestä, varsinkin kun tähän johtopäätökseen päätymiseksi on oletettava useita todennäköisyyksiä, sillä silloin se muuttuu vielä vähemmän varmaksi kuin mikään todennäköisyys, joka on ollut sen perustana.²

3) Totuuden johtamiseksi toisesta täytyy säilyttää tietty ketju, jonka tulee olla keskeytymätön. Ketjun kestävydestä voidaan olla varma, kun ollaan vakuuttuneita,

että kaikki renkaat ovat hyvää ainesta ja että jokainen rengas kiinnittyy kahteen naapurirenkaaseen eli edeltävään ja seuraavaan. Samaan tapaan voidaan olla varmoja päätelmän oikeellisuudesta, kun aines on hyvä eli siinä ei ole mitään epäilemistä ja kun muoto koostuu totuuksien jatkuvasta suhteesta, jossa ei ole aukkoja. Esimerkiksi A on B ja B on C ja C on D , siis A on D . Tämä ketju opettaa meille myös sen, ettei pidä koskaan laittaa johtopäätökseen enempää kuin premisseissä on.

Keksimisen taito koostuu seuraavista perusohjeista:

1) Asian tuntemiseksi on harkittava kaikkia sen vaatimuksia eli kaikkea, mikä riittää erottamaan sen kaikesta muusta. Tätä kutsutaan määritelmäksi, luonnoksi, yhteiseksi ominaisuudeksi.³

2) Kun on kerran löydetty keino erottaa se kaikesta muusta, on sovellettava tätä samaa ensimmäistä sääntöä harkittaessa kutakin tähän keinoon liittyvää ehtoa tai edellytystä ja harkittava jokaisen edellytyksen kaikkia edellytyksiä tai ainakin jatkettava analyysia, kunnes päädytään jo ratkaistuihin käsitteisiin tai sellaisiin, jotka palvelevat toistaiseksi ikään kuin ne olisivat päätettyjä. Tätä minä kutsun todelliseksi *analyysiksi* tai vaikeuden jakamiseksi moniin osiin. Sitä ei ole vielä selitetty, sillä vaikka on sanottu, että vaikeus on jaettava moniin osiin, ei ole annettu keinoa tämän tekemiseksi eikä ole huomattu, että on jaotteluja, jotka sekoittavat enemmän kuin selventävät.

3) Analyysi täytyy viedä ääri rajoille eli on harkittava edellytyksiä, jotka kuuluvat ehdotetun asian harkintaan, ja myös edellytyksien edellytyksiä. Näin lopulta päädytään harkitsemaan joitakin olemuksia, jotka ymmärretään vain niiden itsensä avulla ilman edellytyksiä ja jotka eivät tarvitse mitään ulkopuolista tullakseen käsitetyiksi. Vasta tällöin on saavuttu *täydelliseen tietoon* tarkasteltavasta asiasta.

4) Kun asia on sen arvoinen, on pyrittävä tähän täydelliseen tietoon, joka on yhdellä kertaa hengessä läsnä. Tämä tehdään toistamalla analyysi useita kertoja, kunnes meistä vaikuttaa siltä, että näemme sen kokonaisuudessaan yhdellä mielen aktilla. Tähän päästäksemme on huomattava tietynlaisia vivahde-eroja toistossa.

5) Merkki täydellisestä tiedosta on se, ettei tarkasteltavasta asiasta löydy mitään, jolle ei löydy syytä, ja kun siitä ei tavata mitään, jonka tapahtumista ei voida *ennustaa* etukäteen.

5) [jatkoa] On hyvin vaikea päästä loppuun asioiden analyysissa, muttei ole yhtä vaikeaa suorittaa analyysiä niistä totuuksista, jotka ovat tarpeen. Sillä analyysi totuudesta on suoritettu kun on löydetty sen todistus, eikä ole aina välttämätöntä suorittaa analyysia subjektista tai predikaatista väitelauseen todistuksen

löytämiseksi. Useimmiten asiasta tiedetyn totuuden analyysiin tai täydelliseen tuntemiseen riittää asian analyysin alku.

6) Meidän pitää aina aloittaa tutkimuksemme helpoimmista asioista, kuten yleisimmistä ja yksinkertaisimmista, samoin niistä, joista on helppo tehdä kokeita ja löytää niistä syy, kuten luvut, suorat ja liikkeet.

7) On nouseva järjestyksessä helpoista asioista vaikeisiin ja yritettävä löytää jotakin edistystä mietelmiemme järjestyksessä, jotta voitaisiin pitää itse luontoa oppaana ja takeena.

8) On yritettävä olla ohittamatta mitään kaikissa jaotteluissamme tai luetteloinneissamme. Tämän vuoksi dikotomiat kahden vastakkaisen jäsenen välillä ovat oikein hyviä.

9) Useamman erilaisen erityisaiheen analyysien hedelmä tulee olemaan luettelo yksinkertaisista ajatuksista, tai sellaisista, jotka eivät ole kovin kaukana yksinkertaisista.⁴

10) Saatuaamme luettelon yksinkertaisista ajatuksista olemme valmiita aloittamaan uudelleen *a priori* ja selittämään asioiden alkuperän niiden lähteestä käsin täydellisessä järjestyksessä ja absoluuttisesti suoritettulla yhdistelmällä tai synteesillä. Ja tässä on kaikki mitä sielumme voi tehdä nykyisessä tilassaan.

Muistiinpalauttamisen taito jostakin tiedetystä asiasta tarvittaessa koostuu seuraavista huomioista:

1) *On totutettava pitämään mielensä vireänä* eli kyettävä mietiskelemään yhtä hyvin hälinässä, tilanteen vaatiessa ja vaarassa kuin omassa työhuoneessa. Siksi täytyy löytää tällaisia tilanteita, ja niitä on jopa etsittävä, kuitenkin sillä varotoimella, ettei jouduta peruuttamattoman vahingon vaaralle alttiiksi ilman kunnollista syytä. Harjaantuessa on hyvä koetella itseään tilanteissa, joissa vaara on kuvitteellinen tai pieni, kuten on laita peleissä, kokouksissa, keskusteluissa, harjoituksissa ja huvinäytelmissä.⁵

2) *On totutettava itsensä luetteloiden laatimiseen.* Sen vuoksi on hyvä harjoitella toteamaan kaikki asianomaisen kysymyksen mahdolliset tapaukset, kaikki lajin esiintymät, kaikki jonkin keinon mukavuudet tai epämukavuudet, kaikki mahdolliset keinot jonkin päämäärän saavuttamiseksi.

3) *On totutettava itsensä jaotteluihin,* jotta kahdesta tai useammasta hyvin samanlaisesta annetusta asiasta huomattaisiin välittömästi niiden eroavaisuudet.

4) *On totutettava itsensä analogioihin.* Kun tiedetään kaksi tai useampia hyvin erilaisia annettuja asioita, on löydettävä niiden yhteneväisyydet.

5) On voitava välittömästi liittää yhteen asiat, jotka muistuttavat paljon annettua asiaa tai jotka eroavat siitä paljon. Kun esimerkiksi jonkin maksiimin pätevyys kiistetään, on hyvä jos voin välittömästi esittää esimerkkejä. Ja kun toinen esittää jonkun maksiimin minua vastaan, on hyvä jos voin vastustaa häntä vastakkaisella tapauksella. Kun minulle kerrotaan tarina, on hyvä jos voin heti liittää sen samantyyppiseen.

6) Kun on totuuksia tai tietoa, joissa subjektin luonnollinen suhde predikaattiinsa ei ole meille tunnettu, kuten tapahtuu kontingenteissa asioissa ja kokemuksen liittyvissä totuuksissa, on käytettävä hyväksi joitakin temppuja niiden muistamiseksi, esimerkiksi yksityiskohtia luonnonhistoriassa, valtiollisessa ja kirkollisessa historiassa, maantieteessä, tavoissa, laeissa, kirkollisissa säädöksissä tai kielissä. Näiden asioiden muistamisessa en pidä mitään niin hyvänä kuin burleskien runojen ja joskus tiettyjen kaavioiden muistamista. Tai hypoteeseja, joita sepitetään selittämään ne luonnollisten olioiden jäljitelmänä, kuten kielissä sopiva etymologia, oikea tai väärä, ja historiassa *Rota mundi*⁶ kuvittelemalla tiettyjä sallimuksen määräyksiä.

7) Lopuksi on hyvä tehdä kirjallinen *inventario* hyödyllisimmistä saavutetuista tiedoista varustettuna hakemistolla tai aakkosellisella taulukolla. Ja tästä on lopulta johdettava kannettava *käsikirja* siitä, mikä on välttämättömintä ja tavallisinta.